

Gud - hverken mere eller mindre

HENNING MORTENSEN

Jeg havde en trang til at kaste mig mod sprogets grænser
Wittgenstein

Mens de sang Salmen efter Prædikenen, var det begyndt at regne, og Anders mærkede, at der faldt nogle Draaber fra Loftet ned paa ham. Da han saae sig om, bemærkede han, at det samme var Tilfældet mange Steder i Kirken. Hans Sidemand bøjede sig hen til ham og sagde: "Det er det nye Tag, som Kren Faurholt har lagt paa Kirken; det er utæt".

Dette kan vi læse i Jakob Knudsens roman *Sind*, og det viser, at man kan betragte kirken som en si. Der kan altså være noget galt med rammen for vor gudsyndyrkelse. Men måske skyldes det, at der også er noget muggent ved selve indholdet. Jeg vil derfor i denne forbindelse sagtmodigt, men øjeblikkeligt referere til én af mine egne tekster, som i digterisk form prøver at nærme sig det dubiose ved sagen:

Gud eksisterer ikke.
For sådan taler
man ikke om
Gud.

Hvis vi betragter ordet *eksisterer* som en slags plat prædikat (vi skal senere få at vide, hvad Kant mener om det), altså en uværdig karakteriserende bestemmelse, der udsiges om Gud, så er dette dictum sandt. For hvad ligner det at tilsmudse noget så ophøjet som Gud med en lille klat af vort menneskelige og derfor upræcise sprog?

Men samtidig må vi så også erkende, at hvis vi ikke kan sige, at Gud ikke eksisterer, så kan vi omvendt heller ikke tillade os at hævde, at Gud eksisterer. En sådan udtalelse er mindst lige så vulgær som den første. Noget kunne tyde på, at Gud i al sin

ophøjede ubegribelighed er en sproglig fælde. Eller ganske enkelt: Gud er et hul i sproget (som Sanne Rasmussen siger i "Den femte årstid"). Dette kom Kren Faurholt også til erkendelse af, og han understregede forholdet ved at gøre kirketaget pisse utæt.

Men hvis nu ikke Gud er ophøjet på den måde, vi her har forudsat, men venter på os lige om hjørnet, så stiller sagen sig anderledes. At den jødiske Gud er tæt på, begriber vi, når vi oplever, hvordan Job tager sig ud i bogen, der bærer hans navn, kap. 2, vers 7 ("ondartede bylder fra fodsål til isse"), at den kristne derimod kan være meget langt væk er et chok, der isner os, når vi hører Kristi klageråb: "Eloi! Eloi! Lama sabaktani?"

Vi vil dog atter vende os mod skønlitteraturen, denne gang børnebogslitteraturen, i skikkelse af *Carlos & Co.* skrevet af den hemmelighedsfulde Oscar K. og med tegninger af Dorte Karrebæk, for på poetisk vis at komme tættere på denne væsentligste af alle problemstillinger. Her bliver det nødvendigt lige at citere det kapitel, som hedder CARLOS OG ANTON MØDER GUD:

"Tror du på Gud?" spurgte Anton en dag på vej hen til Knud den Heldige. "Nej, gu' gør jeg ej", grinede Carlos, "han eksisterer sgu da ikke engang." "Så se lige der." Og der kom Gud gående. "Goddag," sagde Gud. "Goddag," sagde Carlos lidt befippet. "Kan du nogle salmevers?" spurgte Gud, "så giver jeg en cigaret." Næ, det måtte Carlos jo så indrømme, han ikke kunne. "Og hvad med dig?!" sagde Gud og så på Anton. "Opfylder du bønner?" spurgte Anton. "Joh," sagde Gud, "en gang imellem." "Så vil jeg gerne have Knud med hjem." "Hvem i himlens navn er Knud???" spurgte Gud. "Det er en mus, vi har fanget og slået bevidstløs på en sten, og jeg må ikke have mus for min mor." "Hvor stor er den?" spurgte Gud. "Sådan en fem centimeter med hale," sagde Anton. "Så kan du

bare tage den med uden at spørge." "Tak," sagde Anton og var lige ved at bukke. "Åh, jeg be'r," sagde Gud. "Men så gider jeg ikke snakke mere med jer, jeg skal også hjem og passe butikken." Og så gik han, Gud.

Der er måske ikke tale om et egentligt gudsbevis, men forfatteren tillader sig dog at hævde, at det ikke er fremmed for Gud at dele cigaretter ud, endda til børn. Og at hjælpe de samme børn med at snyde deres forældre. For mig er dét imidlertid det nærmeste, vi kan komme et gudsbevis. Så kan man stille op med det ontologiske, kosmologiske, kosmetiske eller teleologiske gudsbevis lige så meget, man vil.

For øvrigt er jeg ligeglad med, om Kant mente, at eksistens ikke er en egenskab. Det var jo forudsætningen for hans opgør med det ontologiske gudsbevis i *Kritik der reinen Vernunft* (1781). Og måske skal vi også lige erindre os Kierkegaards teologisk begrundede kritik af forsøget på at bevise Guds eksistens. Har vi beviset – mister vi troen. Troen er altså det vigtigste, derfor kan Gud på en måde rende og hoppe. Og hvad værre er, vi mister cigaretterne og den velsignede ret til at snyde vore forældre. Det gør vi ikke i *Carlos og Co.*, som har skrabet kalken af kirkevæggene og lader os se pikken i fuld krigsmaling.

Betragt dette digt af den ukendte, men interessante (og meget distingverede) engelske lyriker Richard Llangefni Wilder (1929-2001):

MODERN MAN

Like the guru of landscape architects
in Holland, Adriaan Geuze,
he proclaimed that he was an anti-ecologist
longing after unnaturalness.
He called the beautiful urban parks
series of illusions.

When he died
God let him be munched all the bloody way through
by worms (as many as possible).
Adriaan Geuze proposed
to build an artificial,

chequered island (chessboard-pattern)
near the coast of Holland.
Inwardly he loved
grass and tiny, fat owls.

Her ses det tydeligt, hvordan Gud med klædelig ironi lader orme transformere denne fan af Adriaan Geuze til ren natur (kompost). Vi forstår, at man ikke skal foreslå at bygge en kunstig, skakternet ø ud for Hollands kyst i afsky for det naturlige.

Vi kan nu rekapitulere: Gud er en sproglig fælde ("et hul i sproget"), Gud deler cigaretter ud til børn og hjælper dem med at snyde deres forældre, og Gud er en ikke-skakternet ironiker. Så er det på plads.

I tresserne var én af mine venner den nu så berømte/berygtede historiker Lars Hedegaard. En aften med øl sagde jeg til ham, at sproget kommer før mennesket. Lars var marxist, og jeg skulle aldrig have hævdet noget så dumt i hans påhør. Jeg fik straks et materialistisk-historisk foredrag om sprogets udvikling, som jeg dog bagefter kaldte selvindlysende, ja, banalt, men jeg turde slet ikke fortsætte med at fremsætte mine forvildede forestillinger omkring de mystiske, bibelske sætninger, der udsagde noget om, hvordan *ordet allerede var til i begyndelsen, og at det var lig Gud*. Hvis Gud kan formuleres i sproget eller er ordet, er Gud også i verden. Skønt det er pudsigt at se, hvordan Gud griber ind i verden i Wilders digt, blev jeg, som tiden gik, mere enig med Wittgenstein i "Tractatus": "Hvorledes verden er, er fuldstændig ligegyldigt for det højere væsen. Gud åbenbarer sig ikke i verden." Og: "Løsningen på den gåde, vort liv i rum og tid er, ligger uden for rum og tid." Så bøn og salmesang må henvises til terapien, åbenbaringer til psykologien. Den sande religion er tavs.

Imidlertid blev den geniale østriger mere blød i knæene, og grænsen mellem verden og det transcendentale, den grænse, som også er sprogets grænse, blev samtidig mere porøs, ja, nærmest osmotisk. Og nu må vi have præsenteret en rigtig sognepræst i Den danske Folkekirke, Gudmund Rask Pedersen, som lige præcis befinder sig i dette

grænseområde ved at formulere det. Han citerer og kommenterer mit indledende digt (eller måske snarere bonmot) om Guds eksistens i en artikel i Kristeligt Dagblad sidste år og begynder således:

Der er med andre ord grænser for, hvordan vi kan tale om Gud. Der er sprog, som ikke dur. Eller sagt på en anden måde: Gud kan vi slet ikke gribe eller begribe. Gud kan vi kun gribe af. Det lyder fromt, og det er det også. Uden en sindets porositet og afkald på ren fornuft og logik går den ikke i forholdet til Gud. Uden fromhed i allerbedste forstand, uden den sprogets blødhed og åbenhed for paradokser, som fromheden i sin tilstand af længsel efter mening og fylde består i, kan vi ikke tale om Gud. Gud undtager sig det sprog, som køligt fornuftigt vil gøre Gud begribelig (hvad enten det er som eksisterende eller ikke-eksisterende). Gud forlanger patos.

Jeg bøjer min hat for en præst, som har modet til at kaste sig ud i det umulige. Og jeg bøjer den også for en digter, som lader Gud dele cigaretter ud til børn. Og nu er vi tilbage ved vore muntre gudsbeviser. Lad mig i den forbindelse nævne endnu ét.

Engang var der forfattermøde på Hald Hovedgaard. Blandt deltagerne var Peter Seeberg, Ole Sarvig og Per Højholt. Om aftenen var der spisning, og jeg benyttede da lejligheden til at gå rundt om bordet, bøje mig ind over de tre herrer efter tur og hviske hver især dette spørgsmål i øret: *Findes Gud?*

Peter svarede nej. Ole svarede nej. Per svarede nej.

Så gik jeg udenfor i natten for at lade vandet, og mens jeg gjorde det, kiggede jeg op mod stjernerne og sagde til mig selv: *Henning, efter den omgang kan der kun være ét svar: Gud findes!*

Tidligt læste jeg en del moderne filosofi, hvilket fik mig til at stille nogle spørgsmål i *TEKST 1, 1972*:

Eksisterer jeg stadig i det oprindelige rum, ser jeg når jeg ser (den matematiske formel har erstattet den direkte anskuelse som middel til erkendelse), er jeg summen af uendelige billeder og symboler, skal viften af franske filosoffer i min højre hånd spolere min halve dag i solen, hvem styrer min hånd nu da jeg er forsvundet, hvilket INTET skriver løs gennem mig, har det aldrig været

min gustne mening at hække mig en beskyttende klædning af velskabte guirlander, kan man se gennem det selvhæklende panser ind til NOGET bagved, skal man finde sig i at man er summen af en række indbyggede konflikter, er den verden som videnskaben tænker ikke længere den samme som den mennesket oplever, skal spørgsmålene hagle ubesvarede ned gennem digtet og fylde det, er jeg drifternes lille tjener og vanernes lille hund, kan du fortælle mig hvad du tænker når du går ind i den tomme tekst, skal jeg evigt skrive mig sønder for at komme bort fra det jeg allerede har skrevet og skammer mig over, er ordet kun defineret gennem sammenhængen med de andre ord i sætningen, hvad så med de andre ord, kan vi kun hæsblæsende forfølge en totalitet, kan jeg ikke skære ordet træ ind i træets bark og se saften sive ud gennem tegnene, kan ordet træ ikke finde hvile når jeg står foran det og ser ind gennem det mod det voksende og blødende træ, kan jeg ikke indridse ordet kød i mit kød og forstå det nøgent, kan jeg ikke få verden til at stå stille blot et enkelt sekund for at opnå at se den, er denne evige strømmen blot stilhedens og tomhedens fundament, kan verden klare sig uden poesi, kan ordene klare sig uden læber, kan læber klare sig uden læber, kan et ord klare sig uden et øre, er mennesket et INTET som Sartre siger, er mennesket ikke et intet men en VÆREN som Nabert siger, kan man kun forstå de poetiske billeder hvis man beundrer dem, kan min nabo tømme skraldespande uden stadigvæk at tro på at den aristoteliske og kantianske logik efter hvilken en genstand må være "det den er" endnu er gældende, skal det oprindelige rum fortsat være barndommens univers i hvilket mennesket endnu var ét med verden, er mennesket virkelig en flamme, er det stille vand billedet på menneskets lykkelige væren, kan man læse mange bøger uden til sidst at eksplodere, kan man udholde et helt liv igennem at blive præsenteret for uendelige rækker af paradoksale udsagn, er de dialektiske muligheder kærlighedens finger i spillet, kan jeg nærme mig jer på alles betingelser, kan man tænke sig en fornyelse af den religiøse tro gennem en ateistisk renselsesproces af Gud som moralvogter, er poesi ufarlig, er politik farlig, er politiske digte halv-farlige, er sprogpoesiens syngende tuberkulose og retoriske spørgsmål en afsindig besværgelse af døden, er døden et uendeligt vakuum som man fylder op med skrald, kan det kaldes at fortsætte hvis man

stædigt begynder at bevæge fødderne igen, hvem indstifter kærlighedens fællesskab, kan man forvente at nogen tager disse spørgsmål alvorligt, skal fødsel og død ikke opfattes som begyndelse og ende men som to elskendes læber på vej mod hinanden, kan digtet tillade sig den æstetiske luksus blot at bestå af spirituelle spørgsmål, overlever man kun den nærmeste fremtid på grund af sprogets endeløse trofasthed, er det træthed eller de praktiske problemer der klipper i denne evige række af spørgsmål, er det muligt for nogen at opleve dette som

et digt, kan Ginsberg slutte: come Poet shut up eat my word and taste my mouth in your ear?

I denne tekst optræder ordet Gud kun én gang. Hvilken sproglig berøringsangst. Men vi skal være filosofiske humorister, tænkningens klovner, digtere på kant med Gud. Det er vort eneste arbejde, selve opgaven. *The rest is time-consuming hobbies and sleep...*